

Джақсылықова Разия Джуманиязқызы,

Карбозова Гүлшат Қалтайқызы

Сапар Ерғалиев атындағы орта мектептің тарих пәні мұғалімдері

Қазақстан Республикасы, Қостанай облысы, Бейімбет Майлин ауданы

Тарих пәні бойынша оқушы белсенділігімен шығармашылығын арттырудағы сын тұрғысынан ойлау әдісінің тиімділігі

Қазақстандық білім беруді жаңғырту жағдайында, әсіресе, тұлғаның табысты әлеуметтенуін қамтамасыз ететін пәндердің рөлі күшеюі тиіс. Оған, бірінші кезекте, тарих, оның құндылығы даусыз, өйткені ол адамды тарихи тәжірибе білуімен қаруландырады, бұл оған қазіргі заманғы әлеуметтік және саяси процестерді дұрыс бағалауға мүмкіндік береді, өткен және қазіргі оқиғаларға қатысты жеке көзқарасты қалыптастыруға ықпал етеді, белсенді азаматтық ұстанымды оқушылардың бойында қалыптастырады. Қазақстан Республикасында білім берудің жаңа моделі оқу-тәрбие процесін ұйымдастыруда құзыреттілік тәсілді іске асыруды және пән құзыреттіліктерімен қатар негізгі және базалық құзыреттіліктері бар орта мектеп түлегінде нәтижеге қол жеткізуді талап етеді. "Құзыреттілік" және "құзыреттілік" ұғымдарын енгізу оқушылар білім жинағын жақсы меңгерген, бірақ нақты міндеттерді шешу үшін оларды пайдалануда қиындықтарға тап болған кезде мектептерге тән мәселені шешуге мүмкіндік береді. Құзыреттілікті қалыптастыру шарттарының бірі Заманауи педагогикалық технологияларды енгізу болып табылады. Тарихи білім берудің басты мақсаты тарихи ойлауды дамыту болып табылғанына қарамастан, қойылған мақсаттың оқу үдерісіне толыққанды іске асырылмағанын мойындау керек. Жалпы білім беретін мектепте тарихты зерттеу күндер, шайқас және тарихи құжаттарды есте сақтауға айналады. Қандай жағдайда біздің оқушылар қоғамдық прогрестің қозғаушы күші болады? Біз оқуға зерттеу тапсырмаларын әзірлеу және енгізу, сондай-ақ сын тұрғысынан ойлау (яғни тікелей байқалмайтын байланыстарды көре білу); қалыптасқан қағидаттар мен идеяларға күмән келтіре білу; ұғынылған тәуекелділік; өзінің және бөтен қателіктерге шыдамды көзқарас; шығармашылық күш-жігерді талап ететін проблемаларды іздеу қажет деп санаймыз.; бұл тапсырмалар тәжірибеде қалай көрінуі мүмкін? Біріншіден, оқушыларға белгілі тарихи тұлғаларды шешкен мәселелерді шешу жолдарын ұсынуға болады. Бұл ретте оқушылар өз шешімдерін негіздеуі керек. Екіншіден, белгілі бір тарихнамалық бағалардың негізділігін тексеруге проблемалық-танымдық тапсырмаларды енгізу. Осылайша, зерттеу гипотезасы

оқушылардың сыни ойлауын дамытуды ұғымдарды жинақтау мен пайдалануға, сондай-ақ тарихнамалық бағалардың негізділігін тексеруге арналған мәселелер мен проблемалық-танымдық тапсырмаларды енгізу арқылы қамтамасыз етуге болады. Біздің ойымызша, тарих сабақтары оқушылардың әлемде және атап айтқанда Қазақстанда болып жатқан оқиғалар мен процестерді сыни қабылдауын талап етеді. Ал тарих пәнінде сын тұрғысынан ойлау оқушылардың өз білімдерін, іскерліктерін ашуға, ең бастысы оларды өмірде қолдануға мүмкіндік береді. Ол мынадай принцип бойынша құрылады: фактілер-оқиғалар-процестер. Бірақ тарихи үрдісті түсіну, тарихи оқиғаларды бағалау және талдау оқушыларға болашақта елеулі тарихи оқиғаларға жол бермеуге мүмкіндік береді. Біз барлығымыз тарихи процестердің қатысушылары болып табыламыз. Сыни ойлау технологиясының әдістерін қолдана отырып, оқушы өз бетінше білім ала алады, қолдана алады, талдайды, синтездейді және тарихи жағдайды бағалай алады. Сыни ойлаудың өзегі-түсіну. Бала түсінеді, ол ешқашан ұмытпайды. Өз жұмысымызда оқу мен жазу арқылы сыни ойлауды дамыту технологиясын қолданамын. Бұл технологияның мақсаты-оқушылардың тек оқуда ғана емес, қарапайым өмірде де қажетті ойлау дағдыларын дамыту. Салмақты шешімдер қабылдай білу, ақпаратпен жұмыс істей білу, құбылыстардың түрлі жақтарын талдау және т.б. Бұл технология оқушының дамуына бағытталған, оның негізгі көрсеткіштері бағалау, жаңа идеялардың ашықтығы, өзіндік пікірлері мен рефлексиясы болып табылады. Сыни ойлауға қабілетті оқушы ақпаратты түсіну мен бағалаудың әртүрлі тәсілдеріне ие, қарама-қайшылықтарды бөліп, өз біліміне ғана емес, сұхбаттасушының пікіріне сүйене отырып, өз көзқарасын дәлелдей алады. Ол сұрақтарға жауап іздеуді жоспарлы түрде жүзеге асыра алады, фактілердің себептері мен салдарын аша алады. Тарих сабақтарында сын тұрғысынан ойлау технологиясының қалай жұмыс істейтінін көруге болады. Сыни ойлау технологиясының үш негізгі фазасы бар:

- Сын – қатар-оқушылардың оқылатын материалмен байланысты білімі мен мағынасын өзектендіру, материалға танымдық қызығушылығын ояту, оқылатын тақырып бойынша бағытты анықтауға көмектесу.
- Іске асыру (ұғыну) – материалды белсенді қабылдауға көмектесу, ескі білімді жаңамен салыстыру.
- Рефлексия-оқушыларға оқылатын материалды өз бетімен жинақтауға және материалды әрі қарай оқу бағытын өз бетінше анықтауға көмек көрсету.

Топтық өзара әрекетті ұйымдастыру сыни ойлау мен танымдық әрекеттің қалыптасуы мен дамуына ықпал етеді. Олар идеяларды шығармашылық интеграциялаудың, алынған тұжырымдамалар мен ақпараттарды қайта бағалау мен қайта құрылымдаудың, Блум таксономиясына сәйкес әртүрлі деңгейлерде пайда болатын белсенді және интерактивті

психикалық процесстің, әртүрлі көзқарастарды қабылдаудың, жеке идеяларды оларды қолдану мүмкіндігіне сынақтаудың, дәлелдер жүйесін модельдеудің, процестердің күрделі процестерімен байланысты. сәйкес көзқарасқа негізделген, ақпаратты әр түрлі көздерден таба алады, оны қолдана алады және тәуелсіз шешім қабылдай алады, заманауи ойластырады. Сабақта оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру үшін өз іс-әрекеттерін жүзеге асыруды үйрету керек, не айту керектігін ойластыру керек. Ең бастысы, барлық оқушылар бір-бірімен әрекеттесу, сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін дамыту, бірлесіп жұмыс жасау, бір-бірін тыңдау және есту, критерийлерге негізделген пайымдау арқылы белсенді түрде қатысты. Оқушылар «Бес саусақ» көмегімен «Рефлексивті алақан», «Өрмекші торлары», арқылы өз іс-әрекеттерін талдағанда сыныптағы рефлексия кезеңдері осының дәлелі. Оқушылардың рефлексиясы сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін дамыту оқушылардың танымдық іс-әрекетін жандандыруға ықпал ететіндігін көрсетеді, өйткені бірлескен топтық жұмыс кезінде студенттер алған материалды қарастыру және бағалау кезінде сұрақтарға жауап береді, нұсқаларын қарастырады және қарастырады, білім алады, түсінеді, сонымен қатар құндылықтарды қалыптастырады. Жеке оқуға деген жауапкершілік пен жауапкершілік сезімін дамытыңыз. Сыни тұрғыдан ойлау дағдыларын қалыптастыру бойынша жұмыс оқу процесін жақсартуға көмектеседі, оқушылар мен мұғалімнің белсенділігін арттырады. Балалардың көздерін нұрға бөлеу, зерттелетін материалға қызығушылық таныту және «ең әлсіз» оқушы белсенділігін арттыру үшін көп еңбек етіп, оқытуға деген көзқарасыңызды өзгерту керек. Қортындылай келе сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін қалыптастыру оқушылардың танымдық іс-әрекетіне тікелей байланысты. Мұғалім мен оқушы тең жұмыс жасап, бірлесіп жұмыс жасаса, сабақ сәтті болады. Ынтымақтастық қалай туады? Оқушылар мұғалімнің мақсаттарымен бөліскен кезде, белсенділік пайда болады, ал мұғалім осы мақсаттарды жүзеге асырудың қажетті әдістерін таңдау керек. Бұл мұғалімнен тек жақсы білімді ғана емес, сонымен қатар жоғары әдістемелік шеберлікті, шығармашылық көзқарасты талап етеді. О тандық іс-тәжірибе негізінде әлемдік тәжірибедегі алдыңғы қатарлы идеяларды басшылыққа ала отырып, функционалды сауаттылығымызды арттыру үшін сыни тұрғыда ойлай алатын оқушылар мен ұстаздарымыздың қатары көп болатынына, жақсы нәтижеге жететінімізге сенімдіміз. Болашақ ол біздің - ізденіске бай, білімді ұстаздарымыз, еліміздің ғарыштауына үлкен үлесін қосатын бүгінгі оқушыларымыз және Елбасымыздың салиқалы саясаты!